Středoškolská odborná činnost 2005/2006

Obor 16 - historie

Sokol Rajhrad

Autor : **Denisa Hniličková**
Ročník : oktáva
Škola : Gymnázium
Židlochovice, Tyršova 400,
Židlochovice 667 01

Konzultant práce :
Mgr. Danuše Švarzbergerová
(Gymnázium Židlochovice)

Zadavatel práce :

Židlochovice, 2006
Jihomoravský kraj

Prohlašuji tímto, že jsem soutěžní práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Švarzbergerové a uvedla jsem v seznamu veškerou použitou literaturu a další informační zdroje.

V Židlochovicích dne 10. března 2006

……

vlastnoruční podpis autora

Obsah

Úvod ..... 4 - 5

1. Vznik Sokola 1862, Sokol v životě národa do roku 1989 ..... 6 - 9

2. První roky života Sokola Rajhrad a období rozvoje 1927 – 1934 ..... 10 - 14

3. Vrcholné období 1935 – 1938 ..... 15 - 16

4. Období okupace 1939 – 1945 ..... 17 - 18

5. Vývoj po roce 1945 ..... 18 - 23

6. Činnost sportovních oddílů ..... 23 - 33

7. Činnost kulturních oddílů ..... 33 - 36

Závěr ..... 37 – 39

Seznam použitých zkratek 40

Použitá literatura a prameny 41

Poznámky ..... 42 - 43

Poznámky k přílohám 44

Přílohy ..... 45 - 51

Úvod

Prostřednictvím této seminární práce bych chtěla přiblížit Sokol a hlavně Sokol Rajhrad v průběhu jeho života.

K námětu na tuto seminární práci mě dovedla moje babička Libuše Maršálková, která v Rajhradě bydlí a vyprávěla mi o výstavě, která byla věnována 100 letému výročí Sokola Rajhrad a pořádána v rajhradské knihovně. Nejdříve jsem se tedy vydala do rajhradské knihovny, prohlédla si vystavené fotografie a vypůjčila jsem si knihy, ze kterých jsem potom čerpala při své práci. Nápomocen mi byl i internet a Mahenova knihovna v Brně. Nějaké materiály jsem se snažila najít i v Okresním archívu Brno – venkov v Rajhradě, ale bohužel neúspěšně.

Ke své práci jsem využila především vzpomínky pamětníků pana Petra Žižky a Miroslava Hurty zaznamenané v Malé kronice Sokola Rajhrad a vycházela jsem rovněž z rozhovorů s paní Milenou Žižkovou a panem Petrem Žižkou. Velmi cenným pramenem byla rovněž publikace z řady Slovo k historii – Sokol v životě národa. Dalším nápomocným dílem, ve kterém jsem našla obecné informace o působení Sokola v Čechách byly Dějiny Josefa Harny a Rudolfa Fišera.

Má práce začíná vznikem Sokola ve světě v roce 1852 a seznamuje se dvěma nejdůležitějšími osobnostmi počátku Sokola, které jsou považovány i za jeho zakladatele.

Dále se už zabývám Sokolem Rajhrad, jeho vznikem v roce 1905, obdobím rozvoje, vrcholným obdobím, jeho životem za okupace a vývojem po 2. světové válce. Zmiňuji zde i činnost sportovních a kulturních oddílů.

Sokol Rajhrad v roce 2005 oslavil 100 let od svého založení, a proto jsem se rozhodla vybrat si ho jako téma své seminární práce. Bohužel neexistuje mnoho písemných pramenů, ze kterých jsem mohla čerpat, ale velice mi pomohli občané Rajhradu coby pamětníci, jejichž vzpomínky jsem použila ve své práci.

1) Vznik Sokola 1862, Sokol v životě národa do roku 1989

Sokol, který vznikl v roce 1862 a v jehož čele stáli představitelé demokratické české buržoazie, přispěl k formování do té doby umrtveného veřejného života. Program nového sdružení přednesli Jindřich Fügner, který byl zvolen starostou a Miroslav Tyrš, který se stal jeho náměstkem a později náčelníkem.[1)]

V 1. polovině 19. století rakouská vláda a katolická církev šíření tělocviku nepřály. Tělesná výchova byla považována za bezbožnou a mravnost ohrožující činnost a o jejím veřejném provádění nemohla být řeč. Pěstování tělocviku v Praze zahájil až rok 1843. Těšil se oblibě jak u šlechtické mládeže, tak i u měšťanů. K jeho cvičencům náleželi také F. Palacký a J. Wenzig. Pražští studenti roku 1847 založili Akademický tělocvičný spolek a to byl první pokus organizovat u nás tělocvik na spolkových základech. Bohužel v bouřlivých událostech let 1848- 49 zanikl.

Na podzim 1861 se na scéně objevili dvě zakladatelské osobnosti: dr. Miroslav Tyrš (př. č. 1) a Jindřich Fügner (př. č. 2). První byl ve veřejném životě zatím zcela neznámý, druhý se naopak těšil značné společenské prestiži. Miroslav Tyrš se narodil 17. září 1832 v Děčíně v rodině lékaře. Roku 1842 začal v Praze studovat gymnázium. Na mladého Tyrše silně zapůsobily ideály a události revoluce 1848. Od mladých let se věnoval tělovýchově a stal se i cvičitelem.

Jindřich Fügner se narodil 10. září 1822 v Praze v rodině zámožného německého obchodníka. V mládí hodně cestoval. Byl rozhodným stoupencem demokratických idejí svobody a společenské rovnosti. Sympatie s osvobozeneckým hnutím národů ho přivedly až do českého tábora.

První setkání těchto mužů proběhlo v roce 1860, ze kterého vzešlo hluboké přátelství. Tyrš seznámil Fügnera se svými názory na poslání tělesné kultury v novodobé společnosti v národním životě. Tyrš se chopil aktivity a začal shromažďovat lidi, kteří byli ochotni být členy ryze českého tělocvičného spolku a i finančně přispět. Na poradách konaných v redakci Národních listů byl dopracován návrh spolkových stanov a v roce 1861 požádali o povolení založit v Praze český tělocvičný spolek a předložili ke schválení jeho stanovy. Dne 27. ledna 1862 byly stanovy definitivně schváleny a první česká tělovýchovná organizace - Tělocvičná jednota Pražská mohla vzniknout. Chvíli po tom byl však pro spolek používán spíše název Sokol. Ve znaku a na vlajce byl vyobrazen letící sokol (př. č. 3). V životě Sokola a vztahu jeho členů neměly rozhodovat stav, zaměstnání, majetek, politické názory či náboženství, ale demokratické principy občanské rovnosti a vzájemné tolerance.[2)]

Během několika let Sokol zakládal své jednotky po celém území. Museli se však potýkat s policejním dohledem nad svou činností a korespondencí. 15. listopadu 1865 zemřel J. Fügner, což byla pro Sokol velká rána. V roce 1866, kdy došlo k vyhlášení válečného stavu, byl Sokol důležitým pomocníkem města Prahy k udržení pořádku. Sokoli byli přítomni v roce 1867 při převozu českých korunovačních

klenotů z Vídně do Prahy, v roce 1868 při položení základního kamene Národního divadla a ve stejném roce pochodovali v průvodu oslav sedmdesátin Františka Palackého. Při zpolitizování činnosti většiny spolků v této době se úřady obávaly, že Sokol se svým vlasteneckým programem a demokratismem splyne se širokým lidovým protestním hnutím a že při značné popularitě, kterou v české společnosti měl, toto hnutí významně podpoří nebo se mu dokonce postaví do čela. Proto se snažili omezit jejich činnost a pohyb.[3)]

V roce 1871 stoupl počet sokolských jednot v porovnání s rokem 1868 o více než 100%, existovalo už 131 jednot. Podobný růst zaznamenala i členská základna. Počátkem 70 let měl Sokol 11 000 členů. Pro většinu z nich, zvláště na venkově, měl význam jako základna společenského života. Přes značné předsudky se začalo formovat také ženské tělocvičné hnutí. 29. listopadu 1869 byl založen Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. Sokolská tělocvičná soustava vznikla v době, kdy si Tyrš už ujasnil poslání tělesné kultury v životě novodobého národa a to i z aspektů výchovných, zdravotních, filozoficko-etických a estetických.

Vážná nervová choroba k níž měl určité dispozice už od mládí, ho roku 1869 uprostřed sokolského hnutí vyřadila z práce. Trpěl depresemi, které vedly až k sebevražedným úmyslům. Odešel se léčit na venkov a když se v roce 1871 vrátil do Prahy, necítil se natolik zdráv, aby se vrátil do své funkce a začal vydávat časopis ,,Sokol". Ústřední myšlenkou Tyršovy stati ,,Náš úkol, směr a cíl" je, že základní úlohou Sokolstva je zachovat národ při tělesném,

duševním a mravním zdraví. Roku 1876 bylo vydávání časopisu z finančních důvodů zastaveno. První všesokolský slet se konal v červnu 1882 v Praze k výročí 20 let založení Sokola a měl obrovský ohlas.[4)]

V roce 1884 se Tyrš vzdal funkce náčelníka Sokola a stal se profesorem dějin umění na univerzitě, což pro něj byla obrovská událost. Hektický život opět zhoršil jeho zdravotní stav a 8. srpna 1884 se stal pohřešovaným na procházce v Tyrolských Alpách. Tyršovo tělo bylo nalezeno 21. Srpna 1884 rozbité a zaklesnuté v balvanech při břehu řeky Aachy. Byl pochován v Oetzu, jeho srdce bylo však vyjmuto a posláno do Prahy. Koncem října byly jeho ostatky exhumovány a 9. listopadu 1884 pohřbeny do hrobu Jindřicha Fügnera v Praze.[5)]

Během dalších let se Sokol setkal s dobrými časy, ale musel se potýkat i s časy špatnými, kdy odolával vládním protisokolským výpadům. V roce 1953 po likvidaci Sokola mohly být jeho ideály pokřiveny, ale v povědomí českého národa stále přetrvávaly. A tak s pádem totalitní moci v roce 1989 se Sokol právem přihlásil ke své tradiční úloze v české a slovenské společnosti.

,,Tyrš přímo geniálním a uměleckým počinem harmonicky sloučil antický ideál krásy a dobra s naším národním programem, žádajícím syntezi ušlechtilého češství s čistým lidstvím. Tyrš vytvořil sokolskou obec a vštípil jí tu sílu a možnost, která stejně se vyhýbá hrubosti a násilnosti jak sentimentalitě slabošského bratříčkářství; velké vzory naší slavné minulosti, Žižka a jeho nezlomná chrabrost v obraně pravdy a národa a Chelčického nekompromisní pacifismu, našly v ideji sokolské harmonický výraz.“ [6)]

2) První roky života Sokola Rajhrad a období rozvoje v letech 1927 – 1934

Na Moravě byla první sokolská jednota založena v Brně taktéž již v roce 1862 pod názvem Moravský tělocvičný spolek. Jako den založení brněnské jednoty je uváděn 2. leden 1862. Zakladatelem byl MUDr. Jan Helcelet.

Když v letech 1965 – 1966 začala velká rekonstrukce rajhradské sokolovny, byly ve schránce v obvodním zdivu nalezeny pergameny, které zaznamenaly historický vývoj rajhradského Sokola v letech 1905 – 1926.[7])

V roce 1905 z podnětu úředníka rajhradské sladovny Rudolfa Budinky a malíře Ludvíka Žampacha uvažuje skupina mladých nadšenců o založení Sokola v Rajhradě. Na jejich přání uspořádala Sokolská župa Rastislavova dne 30. července 1905 výlet do Rajhradu, kde předvedla veřejné sokolské cvičení. Téhož dne večer se konala ustavující schůze rajhradské pobočky brněnské sokolské jednoty. Přihlásilo se 40 členů. Starostou odboru byl zvolen Adolf Walter, jednatelem a náčelníkem Rudolf Budinka a pokladníkem Ludvík Žampach. Předním úkolem odboru bylo pořídit potřebné cvičební nářadí a náčiní. Ještě v roce 1905 byla zakoupena bradla a žíněnka, další vybavení se budovalo postupně. Ochranitelkou založeného odboru v Rajhradě byla sokolská jednota brněnská.

Sokolský život se rozbíhal. Dvakrát týdně začali cvičit muži, výbor se scházel pravidelně jedenkrát měsíčně. Aby se vydělalo na nákup nářadí, pořádaly se taneční zábavy, šibřinky a hrálo se divadlo. V roce 1906 se

uskutečnilo první veřejné cvičení a byl uskutečněn neúspěšný pokus o ustavení dorostu.

Po dvou letech horlivé činnosti nastal vlivem určité nekázně cvičenců a některých členů výboru a také vlivem odchodu některých mladých členů na vojenskou službu citelný útlum. Sokolskému odboru hrozilo v roce 1909 zrušení, ale naštěstí koncem roku docházelo návratem některých členů z vojenské služby opět k oživení činnosti, což vedlo k tomu, že byl odbor 26. července 1910 prohlášen samostatnou jednotkou. Od počátku své existence se však museli rajhradští sokolové potýkat se základním problémem – zajištěním vhodných prostor ke cvičení a problémy byly i s uskladněním tělocvičného nářadí. Výbor chtěl tuto situaci řešit stavbou vlastní tělocvičny a od rolníka Leopolda Valnohy byla zakoupena stodola. Ale jak se později ukázalo, stavba byla nad finanční možnosti jednoty, a tak byla stodola prodána zpět a výbor jednoty vešel znovu v jednání s panem Láníkem. Bylo dohodnuto, že Láník postaví pro potřeby jednoty prostorný sál s jevištěm, který následně rajhradským Sokolům pronajme na deset let za poplatek 200 korun ročně. A tak se sokolské cvičení v roce 1912 opět přestěhovalo do hostince pana Láníka.[8])

Ve své činnosti museli sokolové čelit nepřízni ze strany katolických kruhů, které jednotě vytýkaly údajnou proticírkevní a protináboženskou výchovu. K těmto protestům se přidávala i obec, která nepovolení sokolských plesů zdůvodňovala tvrzením, že návštěvníci těchto zábav, vracející se v ranních nedělních hodinách domů, ruší bohoslužby.

V červenci roku 1911 byl založen ženský odbor. V následujícím roce založili místní učitelé sokolský pěvecký sbor. Jednota měla v roce 1913 celkem 73 členů a pomáhala při založení odboru v Sobotovicích. Rok 1914 byl zasvěcen přípravám na slet brněnského sokolstva. V době, kdy probíhalo cvičení mužů, byl slet nečekaně přerušen. Důvodem k přerušení a k následnému zákazu sletu bylo zavraždění arcivévody Františka Ferdinanda v Sarajevu, které předznamenalo začátek první světové války. V době válečné se dařilo udržovat činnost Sokola Rajhrad jen s velkými obtížemi. Cvičení bylo narušováno dalšími odvody členů na frontu. Přes tyto obtíže se v období války podařilo zahrát několik divadelních představení a připravit tělovýchovné besídky v Rajhradě, Blučině, Hustopečích, Hrušovanech a v Brně. Výtěžky z těchto akcí byly věnovány na dobročinné účely. A tak jen díky velké obětavosti členů, kteří nebyli odvedeni, rajhradští sokolové přežili těžké válečné období.

Prudký rozvoj zaznamenala jednota v roce 1919. Znovu se však objevil problém, kde cvičit. Místnost u Láníků už nedostačovala. V tomto roce pomohli rajhradští sokolové založit odbor v Holasicích. V roce 1922 byl po dlouhém vyjednávání získán pozemek naproti vlakovému nádraží a na něm se v roce 1925 konalo veřejné cvičení a na podzim se začalo se stavbou sokolovny. Dne 5. září 1926 byl do zdiva novostavby vložen pamětní kámen, ve kterém byly uloženy pergameny se stručnou historií Sokola v Rajhradě a s provoláním. Koncem října byla stavba dokončena a 9. listopadu proběhla kolaudace. Léta založení, léta

rozvíjení sokolské myšlenky v Rajhradě byla stavbou sokolovny úspěšně završena.

Rok 1927 byl v životě rajhradského sokola ve znamení otevření sokolovny, která byla slavnostně otevřena 29. května. Následujícího dne prošel Rajhradem sokolský průvod a den byl ukončen taneční zábavou v sokolovně. Celé období do roku 1934 bylo ve znamení další výstavby, výbor jednoty uvažoval o přístavbě sálu pro divadelní představení se 300 sedadly, galerií a schůzovní místností. Bohužel, tento záměr se nikdy pro nedostatek financí nepodařilo uskutečnit.[9)] V této době stála jednota v čele rajhradského kulturního a společenského života. Rajhradští Sokolové pravidelně pořádali oslavy narozenin T. G. Masaryka a také oslavy svátku 28. října. Jednota také zorganizovala nespočet tanečních zábav, besídek, přednášek, koncertů, divadelních a filmových představení. Začala se pěstovat lehká atletika a hrály se pohybové a míčové hry jako házená, odbíjená, tlučená a zaháněná. Provozoval se stolní tenis a podnikaly se různé turistické výlety. Členové jednoty se zúčastňovali všesokolských sletů, vystupovali na okrskových závodech a cvičeních. Jednota se pomalu, ale jistě propracovala mezi nejlepší jednoty v župě.

25. výročí svého trvání oslavila jednota velkolepým průvodem, slavnostním znovuotevřením renovované sokolovny a velkým štafetovým během a jubilejní oslavy vyvrcholily v neděli 3. srpna 1930 veřejným cvičením.

Třicátá léta, která jsou charakterizována především další výstavbou a modernizací sokolovny, můžeme hodnotit také jako léta rozvoje cvičení.

Hitlerův nástup v Německu a s tím spojené nebezpečí fašismu, přitáhlo do jednoty další nové členy, kteří museli skládat slib. O jeho skládání byla v jednotě vedena zvláštní kniha, ve které byl text slibu napsán na přední straně. Nový člen po jeho přečtení podáním pravé ruky starostovi jednoty a dotknutím se levou rukou sokolského praporu, potvrdil slib slovem slibuji. Podpisem slibujícího člena do připravené knihy byl akt slibu dokončen.[10])

Rok 1933 byl jedním z nejúspěšnějších roků v historii rajhradského Sokola. Rajhradští se v tomto roce zúčastnili řady závodů a soutěží v lehké atletice, odbíjené a stolním tenise. V zimních měsících tohoto roku bylo vybudováno na hřišti za sokolovnou kluziště. Tělocvičné úspěchy tohoto období v žádném případě nezastínily další budování a modernizaci sokolovny. Dosavadní prostory totiž přestávaly postačovat rozsáhlé činnosti, kterou jednota vyvíjela. K velké modernizaci se přistoupilo v roce 1934, došlo k přebudování kinoprojekce na zvukový film a k přístavbě jeviště. Provoz zvukového filmu byl zahájen v neděli 12. srpna 1934 uvedením českého filmu Zlatá Kateřina. V tomtéž roce byl založen hokejový oddíl a kluziště sokolovny bylo v sezóně 1933/34 v plném provozu. Větší prostor získala také turistika a začaly se podnikat různé výlety. Navázala se spolupráce s místním fotbalovým klubem. RAFK půjčil Sokolu fotbalové hřiště pro konání lehkoatletických závodů a Sokol v zimě půjčil své hřiště hokejovému odboru RAFK. V tomto úspěšném období rajhradské sokolské jednoty nelze přehlédnout činnost v oblasti sociální – vznikl fond Terezie Maršálkové pro chudé děti.[11])

3) Vrcholné období let 1935 – 1938

Předválečné vrcholné období rajhradských Sokolů začalo oslavami 30. výročí založení jednoty. Následujícího dne 23. června byl při veřejném cvičení odhalen nový slavnostní prapor jednoty. Činnost tělovýchovná úspěšně pokračovala. Rajhrad byl na prvním místě v poměru cvičícího členstva k celkovému počtu členů a začala se realizovat stavba jeviště. Nadále se pokračovalo i v činnosti humanitární. Konaly se sbírky ve prospěch nezaměstnaných, mateřské škole byl věnován výtěžek jednoho filmového představení a nezaměstnaným členům Sokola byl prominut příspěvek za rok 1935. Z fondu Terezie Maršálkové bylo o Vánocích poděleno 23 žáků, jeviště bylo dáno do provozu 19. září 1936. Modernizovaná sokolovna a spolupráce s RAFK přinesla úspěchy. Rozvíjely se oddíly házené a odbíjené, atleti slavili úspěchy v soutěžích a hlavní důraz byl kladen na základní tělocvik.

Činnost Sokola Rajhrad mezi dvěma světovými válkami vyvrcholila v letech 1937 – 38. Svědčí o tom rozsáhlá zpráva o činnosti vydána tiskem a rozdána všem členům jednoty. V roce 1937 uctila jednota památku zemřelého prvního prezidenta ČSR T. G. Masaryka. V době od jeho úmrtí do pohřbu byla přerušena kulturní i tělovýchovná činnost a v Rajhradě se připravovala stavba pomníku T. G. Masaryka.

Rok 1938 se dá nazvat rokem nadšení a hořkosti. V jednotě sice vrcholily sletové přípravy, ale mnichovským diktátem a zradou byla oddělena veliká území, která nám patřila.

Desátý slet, kterého se zúčastnila téměř třetina příslušníků jednoty, vyzněl jako mohutná manifestace na obranu republiky. Poté následovalo zklamání, smutek a zoufalství. Všeobecná mobilizace, mnichovská dohoda a odtržení pohraničí způsobilo, že rajhradská sokolovna byla zabrána pro vojenské účely. Členové Sokola byli v první řadě obránců republiky. Po vyhlášení mobilizace konali členové Sokola v Rajhradě ve spolupráci se Střeleckou jednotou a Orlem strážní hlídky od 21. do 27. září a poté byli vystřídáni vojskem. Mnoho členek Sokola v té době absolvovalo kurz Červeného kříže, který v tomto období v Rajhradě probíhal.

11. září 1938 byl odhalen pomník T. G. Masaryka (př. č. 5), jehož autorem byl akademický sochař František Hořava, rodák z Opatovic.[12)]

Přijetí Mnichovské dohody a ztráta pohraničí byla rajhradským obyvatelstvem i sokolstvem přijata jako národní tragédie. Poprvé od vzniku republiky se nekonaly žádné oslavy 28. října, který byl vyhlášen normálním pracovním dnem, neboť nebylo co oslavovat. Následovalo období všeobecné deprese, kterému však jako jedna z mála rajhradských spolků sokolská jednota nepropadla. V závěru roku se opět rozběhlo cvičení a rokem 1938 skončilo období velkého rozvoje rajhradského Sokola.

4) Období okupace 1939 – 1945

Vlastenecký a pomasarykovský postoj dali rajhradští sokolové jasně najevo zorganizováním oslav narozenin T. G. Masaryka v březnu 1939 a v červenci téhož roku (již za okupace) uspořádali Husovy oslavy.

S nástupem Protektorátu Čechy a Morava nastává pro sokolský život v okupované zemi těžké období. Členové výboru jednoty, zvláště pak vedoucí sokolského kina, musí doložit nadřízeným protektorátním úřadům osvědčení o arijském původu. Rajhradští sokolové se stále nechtěli smířit s okupací a v roce 1940 připravili besídku s oslavou Masarykových narozenin, která ale nakonec byla okupanty zakázána.

Během roku 1939 se začal organizovat protiněmecký odboj, do kterého se zapojili také rajhradští Sokolové. Téhož roku došlo k tajným schůzkám v sokolovně, kterých se zúčastnili spolehliví lidé ze Sokola a bývalí instruktoři předvojenské výchovy. Iniciativa vzešla ze Židlochovic. Druhým impulsem pro další rozvoj odbojové činnosti byla návštěva učitele Jaroslava Kukse z Klobouk u rajhradského učitele Jana Peškaře v roce 1941. Rajhradský odboj se vlivem těchto dvou členů jednoty významně zapsal do činnosti odbojové organizace Obrana národa.

Rozhodný úder přišel 12. dubna 1941. Nacistickými úřady byla činnost Sokola úředně zastavena. Přípisem bylo nařízeno, že veškeré spolkové tělocvičny byly povinně zapůjčovány školám. Všechny svazy biografů byly rozpuštěny, v Praze bylo zřízeno filmové ústředí, do kterého se musel

přihlásit každý biograf. Na četnickou stanici v Rajhradě musely být odevzdány veškeré pokladní doklady. Zastavení sokolské činnosti pokračovalo i 8. srpna 1941 (př. č. 6). Německé prameny oznámily, že bylo zjištěno, že tyto spolky před a po výnose prokazatelně sloužily podpoře říši nepřátelským snahám. 12. října 1941 byla jednota nacistickými úřady rozpuštěna a veškerý její majetek zabaven a rokem 1941 začalo zatýkání členů Sokola.[13])

V dubnu 1945 se přiblížila toužebně očekávaná svoboda. Po devítidenních bojích o Rajhrad a Holasice byl Rajhrad v prvních ranních hodinách 25. dubna 1945 osvobozen sovětskou armádou. Po čtyřleté přestávce se začal sokolský život znovu svobodně rozvíjet.

5) Vývoj rajhradského Sokola po roce 1945

Válka skončila a život se vrátil do normálních kolejí a k životu se zpět probudil také rajhradský Sokol. 16. května 1945 se sešel správní výbor jednoty. Protože byla sokolovna v té době obsazena ubytovanými rudoarmějci, bylo dohodnuto, že první poválečný sraz se bude konat 20. května v tělocvičně měšťanské školy. Na srazu byla zvolena očistná komise, která postupně přezkoumala chování každého člena jednoty v době okupace. Dále bylo poděkováno těm, kteří se zapojili do boje s fašismem a minutou ticha byla uctěna památka těch, kteří za okupace zemřeli. V roce 1945 se slavilo 40. výročí založení jednoty. Po uvolnění sokolovny Rudou armádou v červnu 1945 se začalo cvičit ve

všech složkách s velkým nadšením. Radostná atmosféra sokolského rozvoje v roce 1945 byla zkažena 16. září náhlou smrtí předního člena výboru Václava Maršálka, který byl v období okupace zapojen do odbojového hnutí a zároveň stál v čele obce. V roce 1942 byl krátký čas vězněn německými okupanty. Když zemřel, bylo mu 54 let. K uctění jeho památky rozšířil výbor jednoty fond Terezie Maršálkové, ze kterého každoročně dostávaly peníze chudé děti, na fond Terezie a Václava Maršálkových.[14)]

Vedle tělovýchovné činnosti byla v poválečném období obnovena i činnost divadelní a v menší míře se rozvinula činnost hudební.

Vývoj v únoru 1948 silně ovlivnil dění v rajhradském Sokole. Na rozdíl od předválečných sletů, kdy členové jednoty v období příprav spořili peníze, aby na cestu, cvičební úbor a pobyt v Praze našetřili, museli členové vedle peněz shromažďovat i potravinové lístky. A tak každý měsíčně odevzdával na pět nebo deset dkg masa, mouky apod. Slet v roce 1948 se stal mohutnou manifestací proti nastupujícímu komunistickému režimu. Účastníci průvodu se většinou při pochodu před tribunou, kde seděl nový prezident Klement Gottwald, odvraceli a skandovala se nejrůznější hesla (př. č. 7). Nálada byla úžasná a dojmy velkolepé.[15)] Počáteční tlaky komunistické strany se projevily jen ustavením akčního výboru jednoty. Jeho členy byly v podstatě členové výboru Sokola. Větší zásahy si KSČ v období příprav sletu nedovolila. Vše přišlo po sletu, kdy byla v Rajhradě vytvořena komise Akčního výboru Národní fronty pro očistu Sokola. Začaly výslechy a po nich postihy. Komise napomínala rajhradskou výpravu za nevhodné

chování při sletu a za nerozumné výroky a sletové průvody byly ostře sledovány Státní bezpečností. Další útoky KSČ proti sokolské jednotě a některým jejím představitelům vedly k tomu, že mnozí členové sami na své funkce rezignovali, z jednoty vystoupili nebo se alespoň na čas stáhli do ústraní. Atmosféra napadání a podezírání měla negativní vliv na chod jednoty.[16]) I když v březnu 1948 byla sjednocena tělovýchova a do Sokola měli přistoupit členové Orla a fotbalového klubu RAFK, členů ubývalo. Jednota v tomto období ztratila možnost samostatného rozhodování. Situace dospěla až do takové polohy, že pokud chtěla některá ze společenských organizací v padesátých letech pořádat zábavu, žádost o propůjčení sálu sokolovny nebyla adresována Sokolu, ale místnímu národnímu výboru.

Na počátku padesátých let byla tělovýchovné činnosti v Rajhradě zasazena poměrně těžká rána. Žactvo mělo sportovat ve školní tělovýchovné jednotě. Šlo o naprosto nesmyslné a organizačně nepřipravené rozhodnutí. Nově vzniklé minijednotečky nebyly dostatečně vybavené a neměly ani vlastní tělocvičnu, takže ti, kteří chtěli cvičit, chodili stejně do sokolovny. Nakonec byla uznána nesmyslnost všech těchto rozhodnutí a bylo doporučeno, aby členové závodních jednot přešli do místní sokolské jednoty. V této době už nebyl Sokol v čele sjednocené tělovýchovy, pracuje pouze jako Dobrovolná organizace Sokol v rámci Československého svazu tělesné výchovy. Dřívější sokolské slety byly nahrazeny celostátními spartakiádami. Výsledkem tohoto nepodařeného experimentu bylo snížení počtu členů jednoty a složky dospělých cvičenců v základní tělesné výchově značně prořídly. Narušen byl i vztah k sokolským

tradicím a k širší spolkové činnosti jako takové. Kulturní činnost jako byla divadla a akademie zmizela úplně. Do výboru jednoty byli v letech 1950 – 1951 delegováni členové ČSM, kteří se měli věnovat ideologické práci. Stagnace cvičitelské činnosti probíhala v padesátých letech. Mnoho sokolských funkcionářů bylo nuceno stáhnout se kvůli politice do ústraní a noví cvičitelé nebyli. Cvičí pouze žactvo, dorost a ženské složky.

I přes nepřízeň doby, někteří cvičitelé žactva na padesátá léta stále vzpomínají : „ Navzdory špatné době nám bylo v Sokole dobře. A byla to právě naše cvičitelská práce, která nás přivedla k učitelskému povolání. Jestliže dnes na toto období vzpomínáme, je to také mimo jiné proto, že rajhradská sokolská jednota stále udržovala určitý sokolský duch, což nebylo vůbec jednoduché.“[17])

Padesátá, šedesátá, sedmdesátá a osmdesátá léta jsou charakteristická hlavně činností sportovních oddílů. Na přelomu padesátých a šedesátých let však došlo k oživení ve všech složkách. Rajhradu byla v roce 1960 svěřena okresní spartakiáda. Muži, kteří nacvičovali spartakiádní skladbu do Prahy nakonec neodjeli, protože při výběru dostali přednost dělničtí cvičenci, kteří skladbu nacvičili ve svých továrnách. Podobné omezení zažily i ženy v roce 1975.

Po přenesení provozu kina do bývalé orlovny začala modernizace sokolovny a v následujících letech se začaly budovat tenisové kurty. I když byl provoz kina přenesen do budovy bývalé orlovny, která po přestavbě na kinosál dostala název Besední dům, sál sokolovny byl stále jediným společenským sálem v Rajhradě, což značně ztěžovalo cvičební činnost.

Rok 1968 byl rokem určitého oživení sokolské činnosti. Jednota se aktivně účastnila oslavy 50. výročí vzniku Československé republiky. V průvodě, jehož cílem bylo obnovení pomníku T. G. Masaryka a zasazení lípy 28. října před budovou školy na Havlíčkově ulici, se opět po dlouhé době objevily sokolské kroje. Uvedení sokolských krojů na veřejnosti bylo označeno jako protisocialistické vystoupení. Tyto zásahy byly pro život jednoty značně nepříjemné. Normalizační zásahy ovlivnily i účast žen na celostátní spartakiádě v roce 1975.[18)] V 70. a 80. letech kromě oddílu základní a rekreační tělesné výchovy pracovaly oddíly kopané, ledního hokeje a oddíl stolního tenisu. Činnost ukončily oddíly házené, odbíjené a kulturistiky. Nově vznikl oddíl tenisu, turistiky a šachů.

Po listopadu 1989 jednota, jako jedna z prvních na okrese Brno – venkov, vystoupila z Československého svazu tělesné výchovy a přihlásila se k obnovené Československé obci sokolské. Toto byla pro členy velká událost. „ S dojetím a patřičným nadšením jsme se zúčastnili XXI. a XXII. Sletu. Byl to nádherný zážitek, byl to fantastický návrat na Strahovský stadion. Za slzy dojetí jsme se vůbec nestyděli.“[19]) Sokolský almanach 1914 – 1994 uvádí datum vstupu Sokola Rajhrad do obnovené ČOS 1. 4. 1990. V tomto roce jednota oslavila 85. výročí svého založení veřejným cvičením a malou výstavkou fotografií v sokolovně. Sokolský život se rozvíjel jak v základní tělesné výchově, tak i ve sportovních oddílech. Jednotu opustil oddíl kopané, jehož členové obnovují Atleticko - fotbalový klub Rajhrad.

90. výročí svého založení oslavila jednota výstavou dokumentů z historie Sokola Rajhrad v Malé galerii Městské

knihovny v Rajhradě, seriálem článků v rajhradském Zpravodaji a přednáškovým cyklem z historie Sokola, který byl připraven ve spolupráci s Městskou knihovnou.

Během 90. let se jednota potýkala s nedostatkem vedoucích zvláště u mladých cvičenců. Přes tyto problémy se v sokolovně kromě vlastního cvičení provozovala sálová kopaná, nohejbal, volejbal, cvičilo se v posilovně a trénovali zde i šachisté a členové historického šermu. Některé z těchto aktivit zde probíhají i v dnešní době.

Po roce 2000 nastoupila do vedení jednoty nová, mladá krev, před kterou stály nesnadné úkoly. Stále bylo třeba získávat vedoucí pro jednotlivé složky a modernizovat sokolovnu, která musela zvládat nápor cvičenců a stále musela řešit problém společenských zábav. Sokolovna byla v Rajhradě stále jediným společenským sálem. Problém modernizace byl v prvé řadě řešen rekonstrukcí sociálního zařízení a opravou parket. Jak se bude vyvíjet situace dále ukáže další vývoj.

6) Činnost sportovních oddílů

CYKLISTIKA

Oddíl cyklistiky byl založen v roce 1952 a existoval jen krátkou dobu.

HÁZENÁ

Házená se v Rajhradě začala hrát v polovině dvacátých let, a to téměř současně ve dvou spolcích: v RAFK a v sokolské jednotě. V Sokole byl odbor házené ustaven v roce 1928. Hráli muži a dorost a činnost se nejprve omezovala na hraní přátelských zápasů se sousedními sokolskými jednotami. Postupně se však sportovní i organizátorská úroveň zlepšovala, v roce 1939 zorganizoval odbor házené pohárový turnaj, který vyhrál Sokol Ostopovice. Po zákazu Sokola nacistickými úřady přešly hráčky házené do RAFK, kde vytvořily družstvo, které v roce 1943 bylo třetím nejlepším na Moravě.[20])

O obnovení činnosti házené se rozhodlo v roce 1948 a v následujícím roce bylo vytvořeno družstvo mužů a družstvo žen. V roce 1950 se družstva rozpadla, naproti tomu však došlo k vytvoření dorosteneckých složek, které se však rozpadly v roce 1951. K dalšímu obnovení došlo v roce 1958. Pracovali muži, dorostenci, dorostenky, žáci a žákyně. Vážným problémem zůstával nedostatek trenérů a vedoucích, který způsobil, že některé složky museli svoji činnost ukončit a nakonec v roce 1968 oddíl zanikl úplně.

KOPANÁ

Organizovaný fotbal byl v Rajhradě založen v polovině roku 1919 mladými studenty pod názvem Rajhradský atleticko – fotbalový klub (RAFK).

Po sloučení tělovýchovy v roce 1948 oddíl kopané představoval druhý nejpočetnější oddíl jednoty. Rajhradští

dorostenci se několikrát stali přeborníky okresu a hráli i krajskou soutěž.

Horší to ale bylo s úrovní hry mužů. Až do roku 1950 zůstávali rajhradští fotbalisté v 1. B třídě, kterou vyhráli v sezóně 1935 – 1936. Následkem reorganizace soutěží, ale také kvůli poklesu výkonnosti, sestoupilo A družstvo až do okresního přeboru. V této době se také zhoršilo chování diváků při zápasech, takže oddíl kopané musel být požádán, aby se při hraní fotbalu používaly slušné výrazy a mezi návštěvníky byl zajištěn pořádek. Práci oddílu na počátku padesátých let ztěžovaly i požadavky nadřízených fotbalových orgánů.

Rajhradský dorost se v roce 1955 stal přeborníkem okresu a v následujícím roce bylo zřízeno třetí družstvo mužů. B družstvo hrající okresní přebor bylo v roce 1956 vyhlášeno jako nejlepší a nejslušnější družstvo na celém okrese. V roce 1959 oddíl oslavil 40. výročí svého založení přátelským utkáním s československými internacionály. V této době má oddíl 60 členů, ale již brzy dochází ke krizi. Zapříčinilo to nejen rychlé střídání osob ve funkci předsedy oddílu, ale i výkonnostní pokles mužstva. Hráči nechodili pravidelně na tréninky, problém byl v získávání trenérů žactva, žákům a dorostencům musel výbor zakázat kouření a hraní karet v prostoru hřiště. Krize vyvrcholila skandálním případem korupce v zápase Rajhradu se Střelicemi, kdy rajhradské mužstvo tento zápas úmyslně prohrálo. Po tomto následovaly zasloužené tresty. Trenér byl potrestán zákazem jakéhokoli výkonu funkce v kopané na dobu dvou let a potrestáno bylo i několik dalších hráčů.[21)]

V polovině šedesátých let je krize překonána a následuje pozoruhodný výkonnostní vzestup. V roce 1969 oddíl oslavil padesát let organizované kopané v Rajhradě. Rajhradští fotbalisté zvítězili na velikonočním turnaji ve Vídni a v rámci oslav pak na svém hřišti na oplátku přivítali mužstvo RAC Vídeň. Přijela také Viktorie Žižkov, která turnaj nakonec vyhrála.

Fotbalový oddíl velmi aktivně zasahoval i do kulturního dění v obci. Od roku 1930 pravidelně pořádal sportovní věneček. Aby si finančně pomohl, organizoval i další akce, například Petropavelskou zábavu. Od roku 1971 až do konce osmdesátých let připravoval letní filmové festivaly, kde mnoho diváků mohlo sledovat filmová představení ze zaparkovaných automobilů. V této době bylo v Rajhradě jediné autokino v naší republice. V roce 1972 uspořádali ve spolupráci s místní lidovou knihovnou besedu s hercem Miroslavem Horníčkem. Pro kvalitnější tréninky bylo na hřišti v letech 1976 – 1977 vybudováno umělé osvětlení, mohlo se tak trénovat i večer.

Osmdesátá léta přinášejí modernizaci kabin na hřišti. Výroční členská schůze v lednu 1990 rozhodla o zatravnění hřiště. Během roku je to realizováno, čímž byly výrazně zlepšeny podmínky pro rozvoj rajhradské kopané. V lednu 1991 se členové fotbalového oddílu na své členské schůzi rozhodli vystoupit ze Sokola a obnovit činnost RAFK.

KULTURISTIKA

Práce oddílu kulturistiky je doložena v letech 1969 – 1972. Oddíl měl pouze 5 – 6 členů a větší činnost nevyvíjel. Mnoho členů odešlo do Modřic, protože zde byly výrazně lepší podmínky. Na činnost kulturistiky se navázalo až v listopadu 1989 vybudováním posilovny, což umožnilo obnovu činnosti oddílu.

LEDNÍ HOKEJ

Počátky ledního hokeje v Rajhradě najdeme v první polovině dvacátých let mezi členy fotbalového klubu. Bruslilo se nejprve za klášterem, později i na nově zbudovaném sokolském hřišti. Hráči hráli bez výstroje v placatých čepicích a v tehdy módních sportovních kalhotách – pumpkách. Bruslilo se na kolumbuskách, což byly brusle na kličku, protože na boty s bruslemi neměla většina hráčů peníze.

Hokej zapustil své kořeny i v rajhradském Sokole, kde v zimě 1934 došlo ke zřízení odboru ledního hokeje. Sokolské kluziště sloužilo za mírný poplatek i pro bruslení veřejnosti. Vzájemná utkání v ledním hokeji mezi RAFK a Sokolem končívala ve prospěch RAFK. Mužstva Sokola dosahovala dobrých výsledků, výkonnost však stagnovala, zatímco úroveň soupeřů postupně stoupala. Mnohá družstva totiž začala využívat nově zbudovaných zimních stadionů, zatímco rajhradští hokejisté byli plně závislí na přírodním ledě a tím pádem i na rozmarech počasí. Jestliže několik let

nemrzlo, tak se prostě nebruslilo. Je překvapivé, že za takovýchto podmínek hokej v Rajhradě vůbec existoval.

V šedesátých a sedmdesátých letech musel být vyřešen konflikt s fotbalisty, který spočíval v tom, že se kluziště dělávalo na fotbalovém hřišti a zatímco v březnu se ještě bruslilo, fotbalisté chtěli hrát už v únoru. A tak se zakoupil pozemek vedle fotbalového hřiště a začaly se budovat tenisové kurty, které v zimě sloužily jako kluziště.

V polovině osmdesátých let několik teplých zim, nedostatek hráčů a funkcionářů zapříčinilo zánik oddílu ledního hokeje. Poslední doložené sportovní výsledky pocházejí z roku 1991.[22)]

LEHKÁ ATLETIKA

I když má lehká atletika v Sokole dlouhou a slavnou tradici a i v rajhradské jednotě jí byla v rámci cvičení věnována pozornost a cvičenci se účastnili mnoha lehkoatletických soutěží, samotná existence oddílu je v rajhradské jednotě doložena jen v roce 1952.

NOHEJBAL

Nohejbalu se rajhradští cvičenci věnovali již po druhé světové válce. Účastnili se i několika turnajů v blízkém okolí. První pokus o organizovanou oddílovou činnost byl uskutečněn v roce 1964, ale nebyl úspěšný. A tak skutečný nohejbalový oddíl vznikl v jednotě až počátkem devadesátých let.

ODBÍJENÁ

První doložená zpráva o organizované činnosti odbíjené pochází z roku 1929. Stabilně hráli muži a dorostenci, žáci jen příležitostně. V první polovině padesátých let vyvíjel oddíl svoji činnost nepravidelně a nakonec zanikl. Nový pokus o založení oddílu byl uskutečněn na počátku šedesátých let. I když se celou zimu trénovalo, hráči nakonec dali přednost házené a oddíl odbíjené opět zanikl.

STOLNÍ TENIS

Počátky stolního tenisu spadají do roku 1933, kdy sokolská jednota uspořádala turnaje tohoto sportu. Stolní tenis se v jednotě hrál až do zákazu Sokola nacistickými úřady. Nově vytvořen byl až v roce 1950. Jeho činnost se úspěšně rozvíjela, účastnil se soutěží a pořádal i vlastní turnaje. Největší rozvoj zaznamenal v sedmdesátých a osmdesátých letech. Za účelem získání finančních prostředků pro činnost uspořádal oddíl v roce 1979 taneční zábavu.[23)]

Po odchodu několika dospělých hráčů v polovině osmdesátých let se oddíl dostal do krize a zaměřil se jen na výchovu žáků. V roce 1987 oddíl postupně přešel do TJ Sokol Holasice, kde byly pro stolní tenis vytvořeny lepší hrací podmínky. V polovině devadesátých let oddíl zanikl.

Začátek 21. století přinesl další pokus o obnovu činnosti stolního tenisu v Rajhradě. Byly zakoupeny pingpongové stoly a v přísálí sokolovny začaly nové tréninky.

ŠACHY

Šachový oddíl byl založen v září 1988 a měl 13 členů. Rajhradská družstva mladších a starších žáků a stejně tak i družstva dorostu se postupně od nejnižších žákovských soutěží družstev probojovala do nejvyšších prvních lig, kde dosáhla velmi dobrých výsledků. Dosavadní sportovní a pořadatelské úspěchy rajhradského šachového oddílu však brzdí finanční podpora. V roce 1998 došlo po vzájemné dohodě k převedení do Lokomotivy Brno a v Rajhradě zůstává jen šach rekreační. I když byl výkonnostní šach převeden do Brna, pokračovala skvělá pořadatelská aktivita rajhradského oddílu. Oceněním dosavadních úspěchů bylo v roce 2003 přidělení pořadatelství soutěže Glorney and Faber Cups.

ŠERM

Moravská šermířská skupina Asmodeus vznikla 1. ledna 1989 sloučením šermířů z některých brněnských skupin a od roku 1990 byla ustavena jako jeden z oddílů Sokola Rajhrad. Název skupiny byl převzat ze semitské mytologie, ve které je Asmodeus démonem ničitelem. Skupina se zabývá šermem podle italských škol z období přelomu 16. a 17. století. Členové skupiny ovládají nejen šerm kordem, ale i boj jinými druhy zbraní, jako jsou například dýky, bojová kladiva, tyčové zbraně, český tesák a boj s hořící loučí. Vlastní i několik mušket a dělo a nabízí jak ukázky soubojů z období třicetileté války, tak i střelby z mušket a děla, ucelené hrané pořady, čestnou stráž a ukázku vojenského dobového života.

V roce 1996 byla v Rajhradě uspořádána první šermířská show, která se vždy v každém následujícím roce pravidelně opakuje.

V roce 2002 byla v Rajhradě předvedena první historická bitva, jejíž děj byl zasazen do roku 1643. V tomto roce švédský generál Torstenson zaútočil na Brno a porážkou obrany u Rajhradu a Židlochovic dokončil obklíčení Brna. V polovině srpna 2004 uspořádala skupina svou druhou historickou bitvu z období třicetileté války.[24)]

TENIS

O ustavení oddílu tenisu se v rajhradské sokolské jednotě uvažovalo už v roce 1950, kdy člen výboru František Palášek navrhoval zřízení tenisového hřiště. Protože se však nenalezl vhodný pozemek, byla celá záležitost odložena. Až teprve v polovině sedmdesátých let v souvislosti s plány na vybudování nového kluziště padla myšlenka na výstavbu tenisových kurtů. V roce 1975 došlo k dohodě o výkupu zahrady jednoho rajhradského občana a pustilo se do budování. Výsledkem práce byl krásný areál se čtyřmi kurty, sloužícími v zimě jako kluziště. Po dokončení hřiště mohlo v roce 1980 dojít k založení oddílu tenisu, při svém vzniku měl 21 členů.

TURISTIKA

Oddíl pobytu v přírodě byl v rajhradském Sokole založen v roce 1950. Při založení měl 20 členů. Oddíl se věnoval vycházkám po okolí Rajhradu a provedl několik

nočních výletů do nedalekého Želešického hájku. Vlivem takto omezené činnosti oddíl brzy zanikl. Jeho nástupcem se stal oddíl turistiky, založený na přelomu padesátých a šedesátých let. Po odchodu zakladatele z Rajhradu se nenašel nikdo, kdo by převzal vedení oddílu, a tak zanikl.

Rajhradští občané, kteří měli zájem o turistiku, pak museli svoje nadšení uplatnit v TJ Holasice. Hostovala zde i řada členů rajhradské sokolské jednoty, kteří se v osmdesátých letech rozhodli utvořit turistický oddíl v Rajhradě. Při založení měl kolem 20 členů a při akcích se příležitostně přidávali i další občané. Turisté se věnovali i přednáškové činnosti.

Turistice se věnuje Věrná garda, která absolvovala řadu pobytů na Šumavě, v Beskydách a v Jeseníkách. V poslední době se turistice věnuje i skupina dospělých cvičenců – například v roce 2003 byl uspořádán vodácký sjezd Sázavy, v roce 2004 sjezd řeky Vltavy a Jihlavy a cyklistický výlet do okolí České Třebové.

SOKOLSKÉ TÁBORY

Počátky táborů organizovaných rajhradským Sokolem spadají do období po druhé světové válce. V roce 1946 byl pod zříceninou Ketkovského hradu uspořádán stanový tábor. Táborníci prožili 14 dnů zálesáckého života v údolí Oslavy.

V roce 1948 jednota získala jako konfiskát chatu na Karlově v Jeseníkách. Ta měla sloužit rekreaci. Cena čtrnáctidenního pobytu byla v té době 100 Kč. Údržba byla rok od roku náročnější, a tak roku 1954 jednota chatu prodala.

Na tradici sokolských táborů pak navázali až po 40 letech rajhradští šachisté. První tábor proběhl v létě 1990 v Boskovicích a byl pořádán ve spolupráci s pionýrskou skupinou. V roce 1991 poprvé zorganizovali šachisté tábor, který byl zcela zasvěcen šachu. Šachové tábory sklidily úspěch, děti, které zde byly, chtěly jet znovu, na tábor se hlásily i děti z oddílů na severní Moravě, z Čech i ze Slovenska.

V roce 1998 byl vznesen návrh uspořádat tábor u moře. Byla navázána spolupráce s cestovní kanceláří a zorganizován devítidenní pobyt v Portu Santa Margheritta na předměstí severoitalského Caorle. Tyto tábory zůstaly velice oblíbené i v dnešní době.[25)]

7) Činnost kulturních oddílů

V prvním čísle časopisu SOKOL uvedl Miroslav Tyrš základní programovou stať ,,Náš úkol, směr a cíl". Ústřední myšlenkou stati je, že základní úlohou Sokolstva je zachovat národ při tělesném, duševním a mravním zdraví. Je povinností každého člena hnutí, přispívat svým chováním a vystupováním na veřejnosti i v osobním životě k tomu, aby si Češi zachovali pověst národa zdravého, silného, ušlechtilého a pokrokového.

Tyto Tyršovy myšlenky byly uplatňovány i v Rajhradě. Vzdělávací činnost byla bohatá a zvláště v období mezi dvěma světovými válkami poctivě vykonávána. V jednotě se zpívalo, hrála se divadla a konala se pravidelná filmová představení. Nešlo jen o filmy zábavné, ale i s naučnou tématikou. Nácvik

národních a sokolských písní se pravidelně vykonával ve všech cvičících složkách.

Počátky vzdělavatelské činnosti byly ale dosti obtížné. Práce byla omezována skutečností, že Sokolové nemají vlastní místnosti. Podmínky pro budování knihoven s odbornou i zábavnou literaturou nebyly v té době zrovna nejlepší. V roce 1911 nastal zlom – po úspěšném veřejném cvičení vzniká knihovna, která ve třicátých letech úzce spolupracovala s Obecní knihovnou v Rajhradě. V Rajhradě byla uplatňována forma výměny knihovních fondů. Knihovny si vyměňovaly 20 knih a po přečtení je opět vracely. Knihovna však prožívala i horké chvilky. V roce 1919 byla po jedné společenské zábavě vykradena a musela být znovu budována. Řada knih byla v průběhu dalších let darována.

V roce 1913 byl založen první pěvecký kroužek. Činnost tohoto sboru přerušila první světová válka. V roce 1922 vzniká druhý pěvecký sbor, který byl činný až do roku 1937. Zpívala zde také sokolská mládež. Dirigentovi Vilému Petrů se podařilo vybudovat sbor na velmi slušné úrovni, což dokazoval i repertoár sboru. Zpívaly se sbory Leoše Janáčka, Pavla Křížkovského, Antonína Dvořáka, Bedřicha Smetany, Vítězslava Nováka, Zdeňka Fibicha a řady dalších. Sám dirigent sboru byl autorem 46 sborů. Byly z velké části příležitostné, nejčastěji věnovány prezidentům Masarykovi a Benešovi. V roce 1924 zpíval sbor třikrát před prezidentem Masarykem. V Židlochovicích v zámeckém parku a také v Rajhradě. Vystoupení sboru bylo pravidelnou součástí programů sokolských akademií, besídek a oslav. Sbor zpíval v Rajhradě, účinkoval na různých sokolských akcích v okolních jednotách a zazpíval si také v sokolské hodině

brněnského rádia, vysílané v roce 1931. Na přátelském večírku 21. srpna 1937 se jednota se sbormistrem Vilémem Petrů rozloučila.

Rozvoj kulturní činnosti v rajhradském Sokole byl spojen s nově postavenou sokolovnou, ve které se začaly promítat nejprve němé a od srpna 1934 zvukové filmy. Při promítání němých filmů byl využíván sokolský orchestr, který hrál doprovodnou hudbu k promítaným filmům. Sokolské kino Svět v Rajhradě si ihned získalo velkou popularitu. Sokolský orchestr se uplatňoval v programech různých sokolských oslav, hrál také na tradičních maškarních tanečních zábavách – šibřinkách a také zahrál panu prezidentu Masarykovi při jeho návštěvě v Rajhradě v roce 1924.

Bohatá byla i činnost divadelní. S divadlem se začínalo krátce po založení jednoty. První velký úspěch zaznamenalo v roce 1912, kdy velký úspěch umělecký i finanční sklidila Vojnarka Aloise Jiráska. S výtěžky divadelních představení se počítalo při splácení dluhů. V roce 1925 se k jednotě připojilo loutkové divadlo.

Druhá světová válka divadelní činnost utlumila, ale po roce 1945 se opět plně rozvíjí.

Vedle divadla se nacvičovaly i kabaretní pořady, které se uplatnily při silvestrovských tanečních zábavách. Po kabaretním představení v Rosicích v roce 1949 byli členové souboru vyšetřováni na rosické stanici SNB a následoval zákaz činnosti.[26])

Zestátněním kinematografie se měnilo i postavení kinooboru. Sokolské kino Svět se změnilo na Kino MNV Rajhrad. V roce 1958 kino sokolovnu opouští a je přestěhováno do budovy bývalé orlovny, která se

v souvislosti se zahájením filmových představení přejmenovala na Besední dům.

Závěr

Na Moravě byla první sokolská jednota založena v roce 1862, v Rajhradě v roce 1905. V roce 1906 se uskutečnilo první veřejné cvičení.

Rok 1914 byl zasvěcen přípravám na slet, což bylo nakonec přerušeno I. světovou válkou a došlo k velkým odvodům členů na frontu.

Na podzim 1926 se začalo se stavbou sokolovny a do obvodního zdiva byl vložen pamětní kámen. Od tohoto období sokolové pravidelně oslavují narozeniny T. G. Masaryka a svátek 28. října.

Ve svém vrcholném období v letech 1935 – 1938 měl rajhradský Sokol nejvíce cvičících členů z celkového počtu členů. Začalo se stavět jeviště, konaly se různé sbírky, které měly pomoci nezaměstnaným a dětem, modernizovala se sokolovna a rozvíjely se oddíly házené, odbíjené a atletiky a byl postaven pomník T. G. Masaryka.

V roce 1938 se jednota připravovala na X. sokolský slet. Potom ovšem došlo k podepsání Mnichovské dohody a oddělení velkých pohraničních území. X. slet vyzněl jako mohutná manifestace a v rajhradské jednotě, stejně jako v ostatních, propukla deprese a smutek a dokonce se nekonaly žádné oslavy, kterých bylo před touto situací mnoho.

I v období okupace dali rajhradští sokolové najevo svůj vlastenecký a pomasarykovský postoj. Ovšem v období Protektorátu Čech a Moravy neměli lehké postavení, např. museli dokládat svůj árijský původ. Jejich vlastenecký přístup vedl k tomu, že v roce 1939 začali organizovat protiněmecký odboj. V roce 1941 byla nacistickými úřady

činnost Sokola zakázána, byly zrušeny biografy, zabrány tělocvičny, zabavován majetek a zatýkáni členové Sokola.

Po válce se život Sokola začal vracet do starých kolejí. Vznikla očistná komise, která postupně přezkoumala chování členů. Slet v roce 1948 se stal mohutnou manifestací proti nastupujícímu komunistickému režimu a skandovala se hesla. Po tomto sletu však přišly výslechy a různé postihy a sletové průvody byly ostře sledovány Státní bezpečností.

V současné době, oproti minulosti, nemá jednota problémy s nacisty, fašisty, okupanty, Němci ani nikým jiným, kdo by bránil její činnosti. Nemusí se bát o zrušení ani zatýkání členů kvůli politickým názorům. Na druhou stranu se ale potýká s klesajícím počtem členů. Možná je to způsobeno tím, že ve svobodné zemi jakou dnes Česká republika je, nemají lidé potřebu shromažďovat se v různých spolcích, možná tím, že lidé se dnes ženou za kariérou a nemají dostatek času věnovat se něčemu takovému a děti tráví svůj volný čas spíše u televize a u počítače, než aby dělaly něco pro svoje zdraví. Ale i tak se věrní členové stále účastní sokolských sletů a rozvíjí se některé sportovní oddíly.

Činnost Sokola v jednotlivých obdobích, tak jak se o nich zmiňuji, byla ovlivněna hlavně politickou situací a tím, jak který režim jeho činnosti přál. Toto mělo velký vliv i na počet členů.

Rajhradský Sokol má za sebou sto let života. Někdy zdařilých, jindy zase méně. Zažíval období radosti, tvrdá práce, zábavy, zklamání a někdy i ponížení. Účastnil se mnoha sokolských sletů a slavil úspěchy. V období války pomáhal lidem překonat těžké časy a jindy zase potřeboval on

pomocnou ruku od nich, ať už to bylo při stavbě tělocvičny, sokolovny, kluziště nebo kina. Musel se vyrovnat s nepřízní osudu a lidí, kteří mu ve válečné i poválečné době nepřály. V jednotě se provozovala řada sportů, některé už zanikly a některé se stále provozují. Kulturní činnost byla také bohatá. Zpívalo se, hrála se divadla, kabarety, konala se filmová představení a různé zábavy. V minulosti i současnosti slouží mladým nadšencům k trávení volného času a věřím, že naši prarodiče si vždy rádi zavzpomínají na léta nebo měsíce strávené v Sokolu. Pomáhá posilovat tělo i ducha, odpočinout si od všedních problémů a sejít se s přáteli. Rok 2005 zastihl i mé dva pamětníky v seniorském věku a sokolská jednota jim v tomto roce za jejich práci poděkovala Pamětním listem Sokola Rajhrad.

Svou prací bych chtěla připomenout význam tělovýchovné organizace Sokol, která v mé rodné obci existuje už sto let. Kdysi vyvíjela bohatou činnost a byla důležitou součástí života města. Dneska už tomu tak není. Asi už by bylo nesmyslné napodobovat sokolský život 30. let 20. století, ale nebylo by marné začlenit do života hlavně mladých lidí více pospolité tělesné a umělecké zájmové aktivity. Snad k tomu má práce trochu přispěje.

Seznam použitých zkratek:

1) ČSR – Československá republika
2) KSČ – Komunistická strana Československa
3) RAFK – Rajhradský atleticko – fotbalový klub
4) ČSM – Československý svaz mládeže
5) ČOS – Československá obec sokolská
6) SNB – Sbor národní bezpečnosti
7) MNV – Místní národní výbor

Použitá literatura a prameny:

1) Harna Josef, Fišer Rudolf: Dějiny českých zemí II., Praha 1998.

2) Novotný Jan: Slovo k historii – Sokol v životě národa, Praha 1990.

3) Žižka Petr a Hurta Miroslav: Malá kronika Sokola Rajhrad 1905 – 2005, Rajhrad 2005.

Pamětníci: Milena Žižková, nar. 23. 5. 1932 a Petr Žižka, nar. 25. 7. 1934

Poznámky:

1) Jan Novotný: Slovo k historii – Sokol v životě národa, Praha 1990, s. 1

2) Tamtéž, s. 6 - 8

3) Tamtéž , s. 22 - 24

4) Tamtéž, s. 30 – 31

5) Tamtéž, s. 38

6) Jan Novotný: Slovo k historii – Sokol v životě národa, T. G. Masaryk v poselství sokolstvu 6. července 1926, Praha 1990, s. 1

7) Petr Žižka a Miroslav Hurta: Malá kronika Sokola Rajhrad 1905 – 2005, Rajhrad 2005, s. 6

8) Tamtéž, s. 7 – 8

9) Tamtéž, s. 9 - 11

10) Tamtéž, s. 12

11) Tamtéž, s. 12 - 13

12) Tamtéž, s. 17

13) Tamtéž, s. 20

14) Tamtéž, s. 24

15) Vzpomínky pamětníků: manželé Petr, nar. 25. 7. 1934 a Milena, nar. 23. 5. 1932 Žižkovi z Rajhradu, zazn. 1. února 2006

16) Vzpomínky pamětníků: manželé Petr, nar. 25. 7. 1934 a Milena, nar. 23. 5. 1932 Žižkovi z Rajhradu, zazn. 1. února 2006

17) Vzpomínky pamětníků: manželé Petr, nar. 25. 7. 1934 a Milena, nar. 23. 5. 1932 Žižkovi z Rajhradu, zazn. 1. února 2006

18) Vzpomínky pamětníků: manželé Petr, nar. 25. 7. 1934 a Milena, nar. 23. 5. 1932 Žižkovi z Rajhradu, zazn. 1. února 2006

19) Vzpomínky pamětníků: manželé Petr, nar. 25. 7. 1934 a Milena, nar. 23. 5. 1932 Žižkovi z Rajhradu, zazn. 1. února 2006

20) Petr Žižka a Miroslav Hurta: Malá kronika Sokola Rajhrad 1905 – 2005, Rajhrad 2005, s. 32

21) Tamtéž, s. 33

22) Tamtéž, s. 36

23) Tamtéž, s. 37

24) Tamtéž, s. 40

25) Tamtéž, s. 52

26) Tamtéž, s. 46

27) Jan Novotný: Slovo k historii – Sokol v životě národa, Praha 1990, s. 2

28) Tamtéž, s. 3

29) Tamtéž, titulní s.

30) Petr Žižka a Miroslav Hurta: Malá kronika Sokola Rajhrad 1905 – 2005, Rajhrad 2005, s. 23

31) Tamtéž, s. 30

32) Tamtéž, s. 30

33) Tamtéž, titulní s.

34) Tamtéž, s. 4

35) Tamtéž, s. 29

36) Tamtéž, s. 29

37) Tamtéž, s. 29

38) Tamtéž, s. 19

39) Jan Novotný: Slovo k historii – Sokol v životě národa, Praha 1990, s. 15

Seznam příloh:

1) Dr. Miroslav Tyrš[27)]

2) Jindřich Fügner v roce 1858, poslední Fügnerův portrét v občanském oděvu[28)]

3) Prapor Pražského Sokola, dílo Josefa Mánese z roku 1862[29)]

4) Výbor Sokola Pražského po Fügnerově smrti 1865 [30)]

5) Pomník TGM z roku 1938 před rajhradskou školou [31)]

6) Nařízení německých úřadů[32)]

7) Hesla, která provolávali členové jednoty[33)]

8) Prapor Sokola Rajhrad[34)]

9) Členové Sokola Rajhrad v roce 1906[35)]

10) Muži z roku 1948[36)]

11) Dorostenci z roku 1948[37)]

12) Dorostenky z roku 1948[38)]

13) Pozdrav prezidenta republiky Václava Havla rajhradským sokolům[39)]

Přílohy:

př. č. 1

př. č. 2

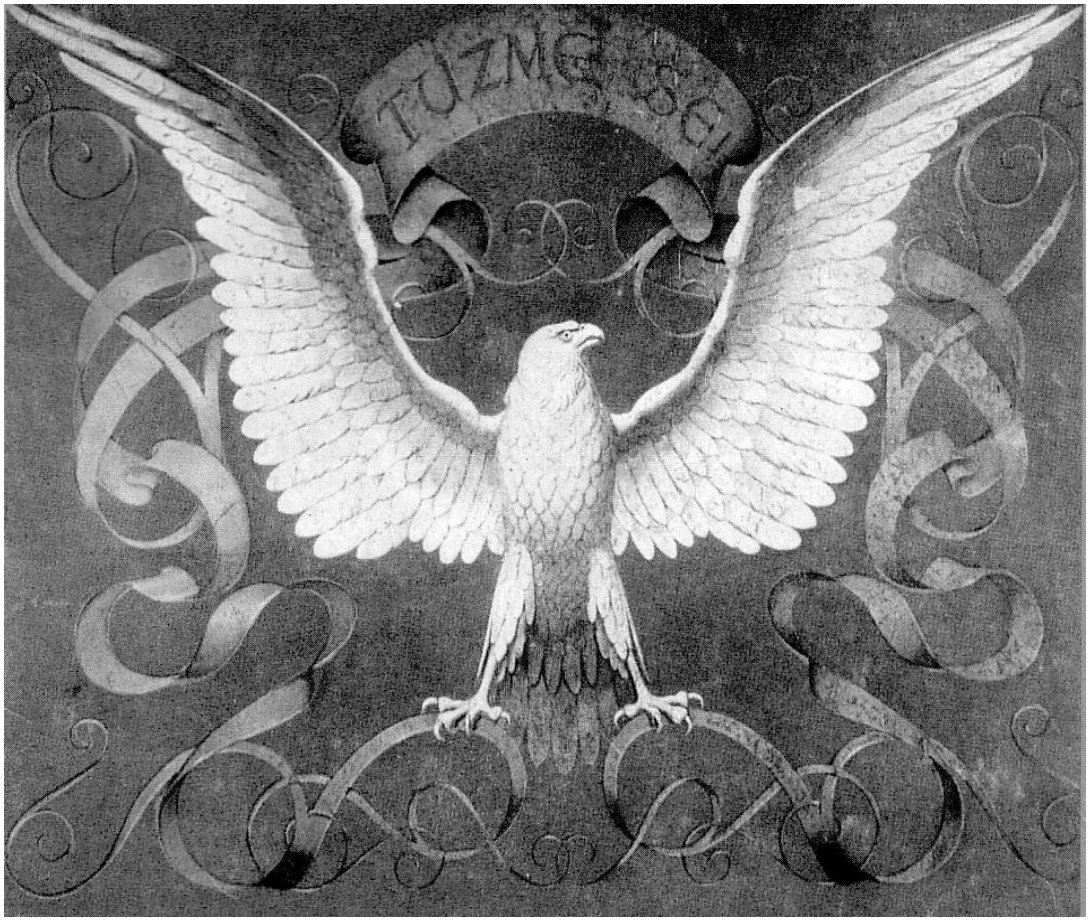

př. č. 3

př. č. 4

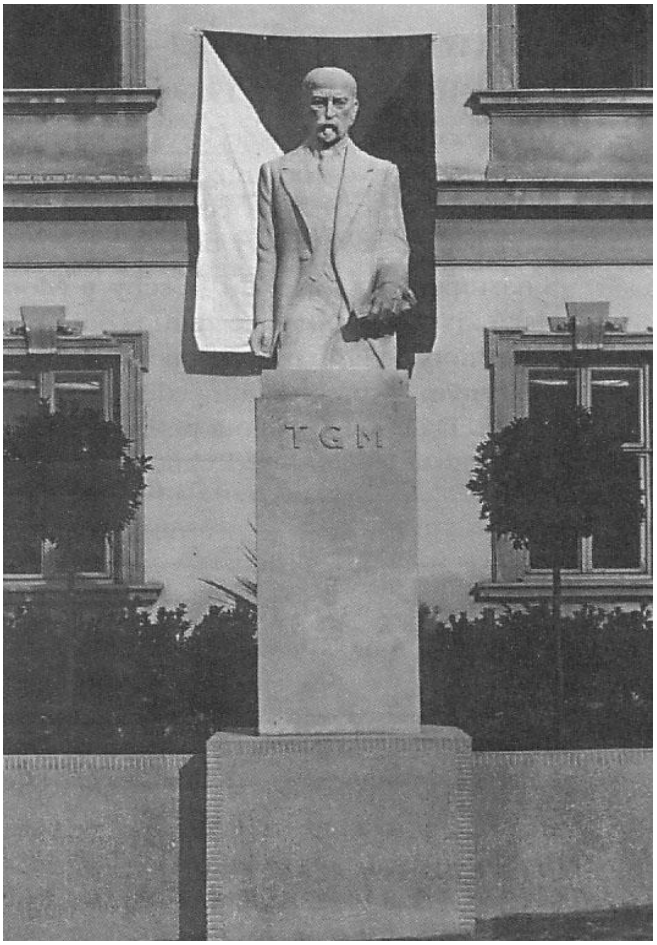

př. č. 5

Geheime Staatspolizei
Staatspolizeileitstelle Brünn
B.Nr. II BM 1 - 16/41 g.RS.

Brünn, den 28. Juli 1941.

Verfügung.

Die Sokolgaue Brün I und II (Jan Machal und Dr. Jindra Vaníček) mit allen ihren Unter- und Nebengliederungen, sowie der Verein "Bauernreiterei für Groß-Brünn" (Selská jízda pro Velké Brno) werden auf Grund des § 13 der Verordnung über den Aufbau der Verwaltung und die deutsche Sicherheitspolizei im Protektorat Böhmen und Mähren vom 1.9.1939 (RGBl. I S 1681) aufgelöst.

Es wurde festgestellt, daß diese Vereine vor und nach Erlass des Sokol-Betätigungsverbotes nachweislich der Förderung reichsfeindlicher Bestrebungen gedient haben.

gez.: Hille.

Beglaubigt:
Kanzleiangestellte.

Geheime Staatspolizei Staatspolizeileitstelle

př. č. 6

Ať si kdo chce co chce říká,
zabili nám Masaryka.

Valaši sa ptajú,
kde Beneše majú.

Beneš vám tu jistě chybí,
že mlčíte jako ryby.

Věřte lidé zlatí,
že se Beneš ztratí.

My jsme župa Jana Husi,
máme všichni držet pusy;
my je držet nebudem,
Beneše my milujem.

My jsme župa Havlíčkova,
budem národ bílit znova.

Ať žije ten, koho máme rádi.

Máme hlad, ať žije Marshallův
plán!

př. č. 7

př. č. 8

př. č. 9

př. č. 10

př. č. 11

př. č 12

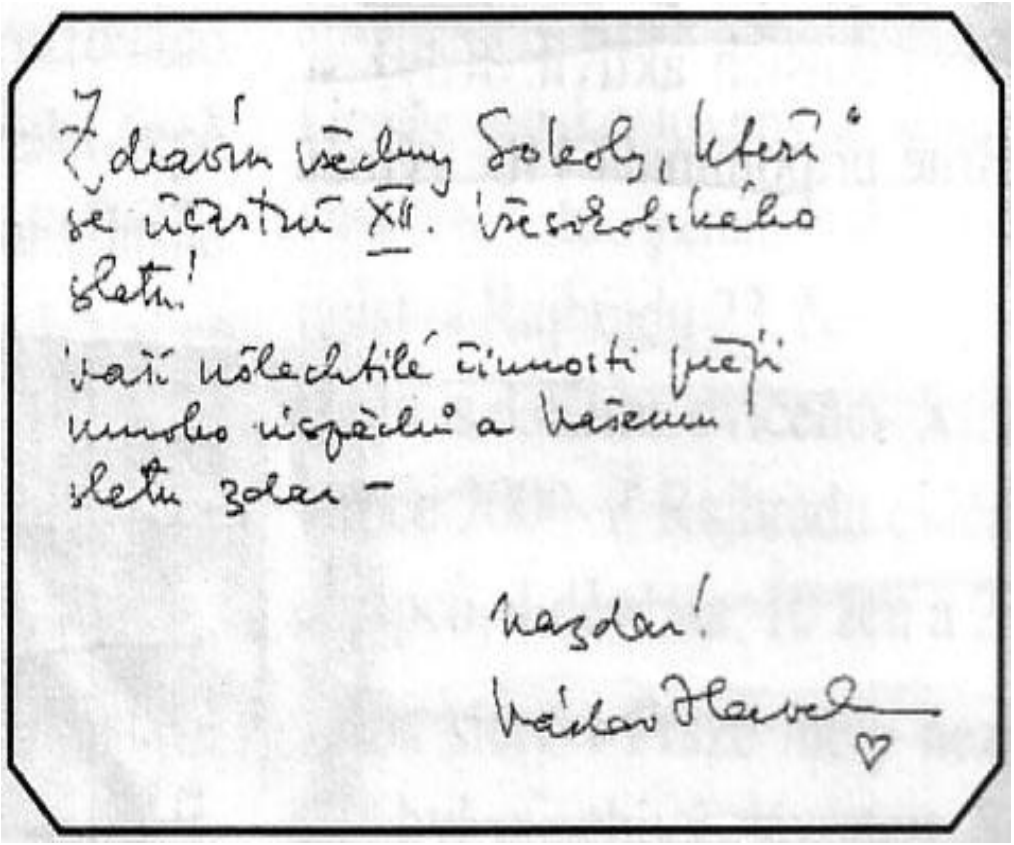

Zdravím všechny Sokoly, kteří se účastní XII. všesokolského sletu!

Vaší ušlechtilé činnosti přeji mnoho úspěchů a vašemu sletu zdar –

Nazdar!

Václav Havel

př. č. 13